

СТОРИНКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Станіслав КАРАМАН

Вітаємо переможців конкурсу!

3

НАУКА - ШКОЛІ: МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Марія ГРЕБ

Діагностування навчальних досягнень учнів під час вивчення словотвору української мови

5

Лариса КОЛБАБА, Валентина ФУРСА

Вивчаймо норми дієслівного керування з новим словником

9

КОНСУЛЬТУЄ МОВОЗНАВЕЦЬ

Катерина ГОРОДЕНСЬКАУкраїнське слово у вимірах сьогодення
Рекомендації з найскладніших уживань та проблемного правопису слів. Продовження

15

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПОШУКИ МАГІСТРАНТІВ ТА АСПІРАНТІВ

Тетяна РЕЗНИК

Розвиток критичного мислення на уроках української мови у профільній школі

17

Вікторія БАБЕНКО

Організація контролю у навчанні стилістики майбутніх учителів української мови і літератури

19

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ СЛОВЕСНИКА

Стефанія ЯВОРСЬКАТестування як форма перевірки навчальних досягнень учнів. Складне речення
Продовження

23

НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЄВІ-СЛОВЕСНИКУ

Неля МИХАЙЛОВСЬКА

Формування компетентного читача: поєднання школи з реальним світом

27

Григорій КЛОЧЕКЛіна Костенко. Коректна ода ворогам
Текст та його інтерпретація

35

Любов ГРИЦАЙ

Стилістична функція емоційно-експресивної лексики в мовленні Ліни Костенко

36

Олена ГОЛИК

Образ Івана Котляревського у творчості Тараса Шевченка: поетичній, прозовій, малярській

39

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Ляля БАЙЛОКнижка Миколи Куделі «Кобзар у моему житті» – сповідь перед сучасниками. Його життя як подвиг
Година спілкування

44

ТВОРЧІ ПОШУКИ

Наталія ГУДОВАНА

Море радості

50

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

Ольга МАРТИНЮКЛюдські цінності
Година спілкування для учнів 5 класу

53

Любов ГУЙЧУК«В нас єдина мета – Україна свята, нездоланна ніким і ніколи»
Літературно-музична композиція

56

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Наталія БОГДАНЕЦЬ-ВІЛОСКАЛЕНКО

Осмыслити минуле своєї країни, звільнитися від імперських міфів

60

ПОЕТИЧНА СТОРИНКА

Ірина КОРЖЕНКО

Тарас Шевченко

62

Микола ПОЦЕЛУЙКО

Тарасові Григоровичу Шевченку

62

ПАМ'ЯТАЄМО

Вірність заповітам любові й добра
Світлій пам'яті Валентини Борисенко

63

Стаття 3. Яворська С.Т. Тестування як форма перевірки

навчальних досягнень учнів (Надіслано до журналу 22. 01. 2019)

СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ

Типи речень за структурою

1. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; розставити розділові знаки, пояснити, підкреслити орфограми у словах, обґрунтувати їх написання.

Ліки виготовлені з конвалії поліпшують діяльність серця та кровообіг діють як загальний заспокійливий засіб (3 газ.):

- а) складне, складносурядне;
- б) складне, складнопірядне;
- в) складне, безсполучникове;
- г) просте, ускладнене відокремленим означенням та однорідними членами;
- д) просте, ускладнене відокремленим означенням.

Відповідь: г). Ліки, виготовлені з конвалії, поліпшують діяльність серця та кровообіг, діють як загальний заспокійливий засіб (3 газ.).

2. Розставити розділові знаки, вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь, пояснити пунктограми; підкреслити орфограми у виділених словах, обґрунтувати їх написання, записати фонетичною транскрипцією.

Й чудно було дивитись як жайворонок тріпочучи крильцями підібгавши кострубаті ніжки завмер у просторі (Є. Гуцало):

- а) складне, складносурядне;
- б) складне, складнопірядне;
- в) просте, ускладнене відокремленим означенням;
- г) просте, ускладнене відокремленою обставиною.

Відповідь: б). *Й чудно було дивитись, як жайворонок, тріпочучи крильцями, підібгавши кострубаті ніжки, завмер у просторі*

3. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; пояснити пунктограми. Підкреслити орфограми у словах, обґрунтувати їх написання; виділені слова записати фонетичною транскрипцією.

Є вогонь, запалений у пам'ять про тих, хто віддав своє життя за щастя людства (3 календаря) :

- а) просте, ускладнене відокремленим означенням;
- б) складне, складнопірядне;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, безсполучникове.

Відповідь: б).

4. Поставити потрібні розділові знаки, пояснити їх; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; підкреслити орфограми у словах, обґрунтувати їх написання.

Хоча вже й не весна але марево ще й зараз по-весняному щедро затоплює степові простори тече струмує всюди (О. Гончар):

- а) просте, ускладнене однорідними членами речення;
- б) складне, складносурядне;
- в) складне, складнопідрядне;
- г) складне, безполучникове.

Відповідь: в).

5. Розставити розділові знаки, поставити потрібні розділові знаки, пояснити їх; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь. Підкреслити орфограми у виділених словах, обґрунтувати їх написання; накреслити схему речення.

*Ясне сонце почало підніматись десь далеко за лісом і на **опушених** інеем **високих** гілках стрибало його **проміння** висвічуючи то **жовто-зеленими** то **червоно-синіми** іскорками (П. Мирний):*

- а) просте, ускладнене відокремленим означенням;
- б) просте, ускладнене відокремленою обставиною;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, складнопідрядне.

Відповідь: в).

6. Розставити розділові знаки; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; пояснити пунктограми. Підкреслити орфограми у виділених словах, обґрунтувати їх написання; накреслити схему речення.

*На яблуні **переливчасто** заспівала іволга і війнувши **яскравим пір'ям** перелетіла на друге **дерево** легко наче продовжуючи пісню іволги **задзвеніли** срібні ноти дитячого голосу (М. Стельмах):*

- а) просте, ускладнене відокремленим означенням;
- б) просте, ускладнене відокремленою обставиною;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, складнопідрядне;
- д) складне, безполучникове.

Відповідь: д). *На яблуні **переливчасто** заспівала іволга і, війнувши **яскравим пір'ям**, перелетіла на друге **дерево**; легко, наче продовжуючи пісню іволги, **задзвеніли** срібні ноти дитячого голосу (М. Стельмах):*

7. Розставити розділові знаки; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; пояснити пунктограми. Підкреслити орфограми у словах, обґрунтувати їх написання; накреслити схему речення.

Отут в лісах в зеленому і блакитному світі напоєному співом птахів і

бджіл не хотілося зараз думати про страхіття що висувалось із далеких країв (М. Стельмах):

- а) просте, ускладнене уточнювальною обставиною;
- б) просте, ускладнене відокремленим означенням;
- в) складне, складнопірядне;
- г) складне, складносурядне.

Відповідь: в). Тут, в лісах, в зеленому і блакитному світі, напоєному співом птахів і бджіл, не хотілося зараз думати про страхіття, що висувалось із далеких країв (М. Стельмах).

8. Розставити розділові знаки; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; обґрунтувати пунктограми, пояснити орфограми у виділених словах.

*Над обжатими масивами стиглих **пшениць** линула тепла **мелодія** женців на жовтому фоні **рясніли** білі сорочки **мигтіли** граблі (О.Десняк):*

- а) просте, ускладнене відокремленою обставиною;
- б) просте, ускладнене однорідними членами речення;
- в) складне, безсполучникове;
- г) складне, складносурядне.

Відповідь: в).

9. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь, обґрунтувати пунктограми; виконати синтаксичний розбір речення, пояснити орфограми у виділених словах.

*Василько їхав лісом, коні глибоко **поринали** в сніг, **ледве-ледве** **переступаючи** з ноги на ногу (М. Коцюбинський):*

- а) просте, ускладнене однорідними членами речення;
- б) просте, ускладнене відокремленою обставиною;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, безсполучникове.

Відповідь: г).

10. Розставити розділові знаки, пояснити їх; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь.

*Гай згинаючись під важкою плитою не лінується **нагнутись** щоб **зірвати** кущик чебрецю (О.Гончар):*

- а) просте, ускладнене відокремленим додатком;
- б) просте, ускладнене відокремленою обставиною;
- в) складне, складнопірядне;
- г) складне, складносурядне;
- д) складне, безсполучникове.

Відповідь: в).

11. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь.
*Василько **загорнув** руки у рукава, **насунув** на очі шапку і **схилив** голову,*

щоб хоч трохи захиститись від холодного вітру та снігу(М. Коцюбинський):

- а)просте, ускладнене відокремленим означенням;
- б)просте, ускладнене відокремленою обставиною
- в)складне, складносурядне;
- г)складне, складнопідрядне.

Відповідь: г).

12. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; пояснити правопис виділених слів, записати їх фонетичною транскрипцією.

*Там, за кам'яними стінами заводу, стоїть терпка **вереснева** тиша, струменіє **вгорі** ніжною небесною **блакиттю*** (За І.Цюпою):

- а)просте, ускладнене уточнювальною обставиною та однорідними членами речення;
- б)просте, ускладнене уточнювальною обставиною;
- в)складне, складносурядне;
- г)складне, безсполучникове.

Відповідь: а).

13. Розставити потрібні розділові знаки; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

*Нас оточувала **безпросвітня** темрява холодні дрібненькі сніжинки люті сікли по **обличчю** залітали за комір в рукава* (Ю.Збанацький):

- а)просте, з однорідними членами речення;
- б)просте, з відокремленими обставинами;
- в)складне, складносурядне;
- г)складне, безсполучникове.

Відповідь: г). *Нас оточувала **безпросвітня** темрява; холодні дрібненькі сніжинки люті сікли по **обличчю**, залітали за комір, в рукава* (Ю.Збанацький).

14. Вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь. Записати фонетичною транскрипцією виділені слова.

*Він **стояв**, а хвиля гралась навкруги нього, плюскала в боки, бризкала **піною** й потиху ледве помітно односила в море* (М. Коцюбинський):

- а) просте, ускладнене однорідними членами речення;
- б) просте, ускладнене відокремленими додатками;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, безсполучникове.

Відповідь: в).

15. Розставити розділові знаки, пояснити їх; вказати тип речення за структурою, вибравши правильну відповідь; виконати синтаксичний розбір речення.

Поволі панувала над річкою хмара диму, а над селом, навпаки, вона росла,

розбухала (Ю. Збанацький):

- а) просте, ускладнене однорідними членами речення;
- б) просте, ускладнене однорідними членами речення і вставними словами;
- в) складне, складносурядне;
- г) складне, складнопідрядне;
- д) складне, безсполучникове.

Відповідь: в). *Поволі панувала над річкою хмара диму, а над селом, навпаки, вона росла, розбухала (Ю. Збанацький).*

Засоби вираження зв'язку частин складного речення

1. Вказати засіб вираження зв'язку частин складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

Хай славить мова українська край, де гніздяться солов'ї (М. Рильський):

- а) інтонація;
- б) сполучник сурядності;
- в) сполучник підрядності;
- г) сполучне слово (прислівник);
- д) сполучне слово (займенник).

Відповідь: г).

2. Поставити потрібні розділові знаки, вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією

Чорний ліс навколо щось шепочуть дерева (П. Гуріненко):

- а) інтонація;
- б) сполучник;
- в) сполучне слово;
- г) сполучник підрядності.

Відповідь: а).

3. Поставити потрібні розділові знаки, вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь.

Підкреслити головні члени речення, схарактеризувати їх. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

Вже день здається сивим і безсилим і домліває в зарослях ріка (В. Симоненко):

- а) інтонація;
- б) сполучник сурядності;
- в) сполучник підрядності;
- г) сполучне слово.

Відповідь: б).

4.Поставити потрібні розділові знаки, вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах.

Шириться-палає серденько думками а думки тріпочуть вільними крилами і несуть по світі майстра молодого до людей до праці до завдання свого (Днірова Чайка):

- а)інтонація;
- б)сполучник сурядності;
- в)сполучник підрядності;
- г)сполучне слово;

Відповідь: б).

5.Поставити потрібні розділові знаки, вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

*Цілісінький день залицялося сонце до хвилі та не **подається** красуня лукава (Днірова Чайка):*

- а)інтонація;
- б)сполучник сурядності;
- в)сполучник підрядності;
- г)сполучне слово;

Відповідь: б).

6. Поставити потрібні розділові знаки, вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

*Немає такої професії, в якій людина не змогла б піднятися на **вершину** майстерності (І.Цюпа):*

- а)інтонація;
- б)сполучник сурядності;
- в)сполучник підрядності;
- г)сполучне слово з прийменником.

Відповідь: г).

7.Вказати засіб вираження зв'язку між частинами складного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, записати їх фонетичною транскрипцією.

*І **стогне земля** від могутньої прорості, що **пломеніє** і мліє в цвіту (М. Чернявський).*

- а)інтонація;
- б)сполучник сурядності;
- в)сполучник підрядності;
- г)сполучне слово.

Відповідь: г).

8. Вказати групи семантичних (тобто тих, що більш-менш точно вказують на одне якесь відношення між частинами) підрядних сполучників:

а) *або, тому що, через те що, з тим щоб, оскільки;*

б) *для того щоб, з тим щоб, аби;*

в) *тільки що, як тільки, ледве, щойно;*

г) *якби, якщо, раз;*

д) *так що;*

е) *хоч, хоча, незважаючи на те що, хай, нехай, дарма що;*

є) *мовби, немовби, наче, начебто, ніби.*

Відповідь:

а) причинові; б) мети; в) часові; г) умовні;

д) наслідковий; е) допустові; є) порівняльні.

9. Які частини мови виконують функцію сполучних слів? Чим відрізняються сполучні слова від сполучників?

Відповідь:

1. Відносні займенники *хто, що, який, чий, котрий, скільки* (в усіх відмінках) і займенникові прислівники *де, куди, звідки, коли, як, наскільки*.

2. Сполучні слова виступають членами речення і водночас виконують функцію службової частини мови – сполучника, поєднуючи підрядну частину з головною.

10. Назвати семантичні (синтаксичні) сполучники, тобто такі, що виражають різні відношення і є засобом вираження зв'язку частин складнопідрядних речень. Визначити їх поліфункціональність.

Відповідь:

що – означальні, причинові, з'ясувальні, способу дії, міри;

як – з'ясувальні, порівняльні, часові, умовні;

коли – з'ясувальні, означальні, часові, умовні;

де – означальні, місця, з'ясувальні;

щоб – з'ясувальні, означальні, мети, способу дії.

11. Омонімічні слова *що, чим, як, коли* можуть виконувати функцію сполучника і сполучного слова. Як їх відрізнити?

Відповідь: Насамперед визначити, чи не виступають вони членами речення (сполучники членами речення не виступають). У випадку утруднення взяти до уваги таке:

1. Односкладні слова (*що, чим, як*) – сполучники, коли не виділяються логічним наголосом.

2. *Що* – сполучне слово, коли його можна замінити на *який, котрий*, а також логічно наголошене.

3. *Чим* – як сполучник вживається рідко (переважно в розмовному стилі). Його можна замінити словом *ніж*.

4. *Як* – сполучник у складнопідрядних реченнях з підрядними

порівняльними, часу, умови. З підрядним порівняльним *як* – сполучник лише у розповідних реченнях. У питальних *як* – сполучне слово. Наприклад: *Щоки чують, як котяться перла, тихі й теплі...*(В.Сосюра). (Тут *як* – сполучник).

Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі? (П.Тичина). (*Як* – сполучне слово).

Сполучник *як* можна замінити словом *що*.

5.*Коли* – сполучник у складнопідрядних реченнях з підрядними умовними (співвідноситься зі словами *якби, якщо*).

У складнопідрядних реченнях з підрядними часу, означальними і з'ясувальними *коли* – сполучне слово. У підрядному означальному співвідноситься із займенником *який* (із сполучником або без нього).

Наприклад: *Хороші у степу отакі хвилини, коли (у якій) зберуться всі разом і непомітно за розмовою почнуть пісню* (А. Шиян).